

Skærbæk Realskole

1919

Af Mogens Lorentzen

Lidt om tiden og stedet

Året var 1919. Stedet en mindre stationsby i det nordvestlige hjørne af Slesvig. Borgerne i byen og befolkningen på landet var delt. Langt de fleste var dansksindede. Et antal var tysksindede, og nogle var "blakkede", hverken eller.

Byens navn er Skærbæk, men før vi kommer til Realskolens egentlige start, må vi høre lidt om landsdelen.

Landsdelen - Nordslesvig eller Sønderjylland - var en del af Det tyske Rige. Og de myndigheder, der i sidste ende bestemte, var tyske - en tid endnu.

Krigen og freden

Det store tyske kejserrige havde været i krig fra 1914 - 18. Det var den krig, der senere kom til at hedde Den første Verdenskrig. Tyskland havde tabt krigen og var nu et fattigt land. Kejseren var flygtet, og ved fredsafslutningen havde de store lande U.S.A., England og Frankrig fået igennem, at befolkningerne i de tyske grænseområder selv skulle bestemme, hvor de ville høre til. Alle i Sønderjylland vidste derfor i 1919, at der skulle komme en afstemning i befolkningen om hvor meget eller hvor lidt af deres landområde, der skulle tilhøre til kongeriget Danmark eller tilhøre Tyskland. Så stemningen blandt de dansksindede var meget optimistisk.

Skolen

For at få lidt mere forståelse for skolesituationen må vi gå lidt længere tilbage i tiden.

Slesvig blev jo som alle ved tabt til Preussen og Østrig ved krigen i 1864, og nogle få år efter var Preussen alene om at herske. Preussen var den centrale magt i opbygningen af Det tyske Kejserrige.

Der var allerede dengang bl.a. fra Frankrigs side tale om, at befolkningerne i Tysklands grænseegne - og også i Slesvig - skulle stemme om hvilket land, de ville høre til. Blandt andet derfor søgte preusserne ved en aktiv politik at "fortyske" befolkningen i Nord-slesvig, at gøre folk tyske i sprog, i kultur og i sindelag. Og nogle af de vigtigste steder at gøre dette, var i skolerne.

Noget andet er, at danske politikere i en periode forud for 1864 på samme måde aktivt havde søgt at "fordanske" befolkningen i Slesvig, men det er en helt anden historie.

Dansk et forbudt sprog

Efterhånden blev hele undervisningen tysk, og i 1888 blev dansk helt forbudt som undervisningssprog. Det var kun nogle steder, man endnu måtte have religionsundervisning på dansk, men det var kun et par timer om ugen. Og nogle steder blev de lagt meget tidligt om morgenen. Ellers skulle al undervisning foregå på tysk, og alle lærebøger var de tyske undervisningsbøger. Der måtte overhovedet ikke undervises i at læse dansk, og der måtte ikke synges danske sange. Historie og geografi var også Tysklands historie og Tysklands geografi. Om Danmark stod der i geografibogen kun, at "Danmark er et lille land mod nord. Hovedstaden hedder København". En enkelt linie. Det var alt.

Det var småt, og det var småligt.

Der var også en bestemmelse om, at børnene kun måtte tale tysk i skolen, og at lærerne skulle se efter, at de også kun talte tysk i frikvartererne!

Dansk skole en forbudt skole

Alle kommuneskolerne blev efterhånden helt tyske, men der var også danske privatskoler, og der kom i starten flere til under det preussiske styre, for her kunne myndighederne jo ikke sådan umiddelbart bestemme, hvad der foregik i undervisningen.

Men det var jo ikke helt det, der var preussernes mening med fortyskningen af landsdelen, så reglerne blev gjort sværere og sværere for de danske private skoler, og de måtte efterhånden lukke. Den sidste danske private skole i Sønderjylland, Frk. Taubergs Pigeskole i Haderslev, standsede i 1888. To år før var den sidste danske

realskole, Pastor Johansens Realskole i Haderslev blevet lukket Herefter var der kun tyske skoler tilbage.

Men interessen for undervisning i dansk var stadig meget stor, og der var så nogle danske lærere, såkaldte vandrelærere, der underviste 2-3 uger ad gangen privat i danske hjem, men det blev også forbudt af det preussiske styre. Begrundelsen var, at dansk jo var et fremmedsprog i Tyskland, og da al undervisning i fremmedsprog fandt sted i offentlige skoler, var det ikke nødvendigt andetsteds, og derfor var det forbudt!

Kulturel vold

Den preussiske mening med denne kulturelle vold var at gøre børnene og ungdommen i Slesvig tysk. Og hvis det lykkedes for dem, så var deres nationalitetsproblem løst, og en afstemning om at høre til Danmark eller til Tyskland ville være overflødig.

Den kulturelle vold gjorde ondt på de dansksindede. Jacob Petersen, der selv gik i skole i Slesvig dengang, skriver mange år senere:

"..... Det kan endnu svie ind til hjerteroden at tænke tilbage på den tid, vi gik i skole. Skolen, der ellers for mange er et værdifuldt minde, er for os blevet indbegrebet af fremmed vold og tvang. Jeg skal her helt se bort fra, hvad vi blev tvungen til at lære og synge, men holde mig til det, der er det ynkeligste af alt for en skole, nemlig at vende børnenes sind fra forældrenes. Søge at tage det bedste bort fra barnet, fars og mors sprog, tænke måde og sindelag. Det ligger i sagens natur, at en sådan skole måtte gå til grunde med skam."

Skolen under krigen

Under krigen 1914-18 blev forholdene i skolen også værre på anden måde. Lærerne blev indkaldt til krigstjeneste, og de få tilbageværende lærere måtte så søge at klare hele undervisningen selv, eller man måtte bruge lærernes ægtefæller som vikarer. Og efterhånden som årene og krigen gik, blev skolen og undervisningen ringere og ringere. Det var almindeligt, at der var 60-70 børn af forskellige årgange i samme klasse, og de blev undervist af en lærer. Det skete også, at en lærer, ene mand, skulle passe undervisningen i tre forskellige skoler. På disse skoler gik eleverne så kun i skole hver tredje dag.

Skolerne var i opløsning!

En ting gik man dog meget op i. Det var krigens gang. Børnene blev kaldt sammen, når tyskerne havde vundet et slag, og så skulle de synge tyske nationale sange. I et brev skriver Margrethe Jensen (Nybøl):

"..... I skolen var degnen [læreren] i højt humør, hver gang tyskerne havde vundet en sejr og dræbt så og så mange "fjender". Det blev slået stort op og vist på landkortet, hvor meget de nu havde erobret, som det hed, og fejret blev det med flaghejsning og hurraråb. Pyntes skulle vi også helst, men det højeste, jeg fik, var et rent forklæde ...

Der var nogle danske børn i byen, som demonstrerede og kom i deres malketøj sådan en dag. Når vi havde sunget de tyske sange som "Deutschland, Deutschland über alles" eller "Heil Dir im Siegeskranz" ..., så måtte vi efter dette få fri resten af dagen."



Postkort fra Skolegade i Skærbæk 27. januar 1899. Der er pyntede stænger i anledning af Kejser Wilhelm II`s 40 års fødselsdag. Til højre i billedet ses Centralhotellet, der 20 år efter i 1919 blev ombygget til Skærbæk Realskole.

På kejserens fødselsdag - den 27. januar- skulle børnene møde i deres fineste tøj, for det var en festdag. Og når de havde sunget nogle tyske sange og fået dagens storhed

fortalt, havde de fri fra skole. P.J. Petersen fortæller om en episode, som hans nabo har oplevet i Bevtoft på kejserens fødselsdag:

".... Naturligvis kunne det ikke forenes med dansk sindelag at møde i festdragt, og næsten alle børnene mødte derfor i deres daglige tøj. Min gode nabo og to andre drenge havde taget sommertøj på, og havde end også sat en gammel stråhat med brækket skygge og hul i låget på sit hoved. Det var naturligvis en oplagt demonstration, som var strafværdig.

Men så skete det, at der kom en dreng ind på skolepladsen; han var i stadstøj, og da de tre drenge så ham, råbte de: "tyskerpjalt". Imidlertid lagde de ikke mærke til, at "underlæreren" - skolens anden lærer, som endnu ikke havde fuldført sin uddannelse, og som overhovedet ikke forstod dansk - stod i skolens forgang. Han hørte bemærkningen "tyskerpjalt", og da han ikke forstod dansk og ikke så den dreng, der blev tiltalt således, troede han at det var den tyske kejser, der af disse skarnsunger, som mødte i sommerligt "antræk" blev tituleret med dette ord.

De tre drenge blev derfor kaldt ind i klasseværelset, hvor de af underlæreren blev overøst med en strøm af tyske gloser, der sikkert skulle klargøre for dem, hvilke slemme drenge, de var. Men da de ikke forstod et muk af, hvad han sagde, prellede hans anstrengelser af på deres uimodtagelighed for argumenter i det tyske sprog. Dette har han sikkert også haft på fornemmelsen, for han tog derefter spanskrøret frem, og nu måtte de i meget smertefuld form bøde for hans mistydning af deres opførsel...." Denne straf skulle som al straf indføres i "Den sorte bog" - en straffeprotokol. Og det var ikke bare fem slag i bagdelen denne ene dag. Nej det var hver dag i en hel uge. I den sorte bog står der for hver dag i ugen: "Fünf Schläge in dem Hintern, weil sie den deutschen Kaiser Tyskerplæld genannt haben".

Indsamling af brændenælder og andet

Undervisningen blev også nogle gange suspenderet fordi børnene skulle ud og indsamle forskellige ting. Tyskland var i krig, og der var mangel på næsten alle varer, så der var brug for alt, hvad der kunne genbruges. Og der var

også brug for råvarer, man ellers ikke bruger til noget.
Brændenælder f.eks.
Fra Haderslev er der en beretning fra Peter J. Møller:

".... En junidag før sommerferien blev vi bedt om at møde med trækvogne og kærre. Desuden skulle vi have handsker og kniv med. Vi var spændte på, hvad der skulle ske. Næste dags morgen gik turen ud ad landevejen, hvor lærerne havde fundet de største brændenælder. Det var dem vi skulle høste, i bare ben, som sædvanligt, men med handsker på. Det var et pinefuldt job, men høsten var anelig. Da vi kom hjem med kærreerne, skulle alle bladene trykkes af stænglerne og samles i sække, der derefter blev kørt til Fuglsangs bryggeri, hvor man var begyndt en krigsfabrikation af heste- og kreaturfoder. Stænglerne blev leveret til Schaumanns væveri, hvor fibrene forvandlede til klude, der igen blev brugt til brugbart tøj til uniformer og civile habitter. For at vore forbrændte ben og arme kunne heles, fik vi fri de næste to dage.....

.... Efter sommerferien blev vi igen sat på høstarbejde. Denne gang var det træernes løv, der skulle bruges til foder, og vi plyndrede skovene omkring Dammen, så de stod med efterårsgrønt midt om sommeren."

Hele dette indsamlingssystem var sat i system overalt i Tyskland. I Ullerup skole omtales, at børnene bl.a. har indsamlet over 1000 kg kastanjer, 6 kg aks, 137 kg agern, løv for 36 mark og 210 kg nælder. I Skærbæk samlede skolebørnene også ind og sendte bl.a. 134 kg brændenælddefibre til Haderslev.

Skolen i opløsning

I de sidste af krigens år var skolen helt i opløsning, og i mange skoler var undervisningen helt ophørt.

Efter krigsafslutningen i 1918 vendte nogle af de tyske lærere tilbage til skolerne, men mismodet bredte sig iblandt dem, for de vidste jo godt, at Sønderjyllands genforening med kongeriget Danmark var forestående, og at deres job og arbejde derfor var meget usikkert, og flere af dem valgte derfor også at flytte længere sydpå i Tyskland.

I Skærbæk var forholdene de samme. En af Skærbæk Realskoles stiftere købmand H.F. Hansen skriver:

"..... Skoleforholdene i Nordslesvig var jo aldrig sådan, at danske forældre kunne være glade for at sende deres børn i skole. Modersmålet blev mere og mere trængt ud af undervisningen, og hvad børnene havde lært i hjemmet af vort sprog og hørt om vore minder og historie, blev der ikke fredet om, men taget på med hård hånd. Den nye slægt står i fare for at blive fremmed for sig selv og sin fortid

..... Målet, børnenes fortyskning kunne kun fremmes i modstrid med hjemmet til ubodelig skade for det modtagelige barnesind. Var samarbejdet mellem skolen og hjemmet således afbrudt inden krigen brød ud, blev det ikke bedre, da skolen måtte afgive en stor part af sine lærere i krigstjeneste. Disciplinen slappedes lidt efter lidt, undervisningsplanen brød sammen, og når lige undtages den planmæssige forherligelse af militæret og krigen med sejrsfester og hvad dertil hører, fik hele undervisningen et ret tilfældigt præg, og forsøgte man efter krigen at lodde dybden af kundskaber hos de store børn, stødte man hurtigt mod bunden....."

Om dansk og tysk undervisning

Det sønderjyske skolesystem var brudt sammen og skulle bygges op igen.

Skillelinien dengang gik naturligvis mellem tysk undervisning og dansk undervisning. Befolkningen var overvejende dansksindet, men myndighederne var stadig tyske. Lærer P.J. Petersen, der på privat initiativ var hentet fra kongeriget til Bevtøft for at drive privatundervining i Bevtøft Skole, skriver om forskellen på dansk og tysk undervisning:

"For de børn, der var store nok til at forstå det, måtte forskellen på tysk og dansk undervisning være iøjnefaldende, endogså i høj grad. Måske ikke så meget hvad angik det rent kundskabsmæssige. Thi det skal siges, at de tyske lærere var i besiddelse af kundskaber og undervisningsmetoder, der stod respekt om, men opgaven måtte for dem i et grænseland som Sønderjylland med en overvejende dansksindet befolkning blive af rent kundskabsmeddelende art. Og her viste de

tyske lærere stor dygtighed. Derimod savnede de så ganske det, der er livsnerven i dansk undervisning, nemlig den stærke forbindelse med hjemmene og det for skolens arbejde så vigtige samarbejde mellem hjem og skole. På dette samarbejde hviler den danske skole, og ud fra dette er det klart, at det ikke bliver kundskaberne, der bliver afgørende for barnets udbytte af sin skolegang. Ja, de kommer end ikke i første række, selv om det er enhver dansk lærers pligt og opgave at bibringe sine elever det mest mulige af de kundskaber, der skal sætte det i stand til at leve som en dygtig borger i det danske samfund.

Nej, den danske skole vil i samarbejde med hjemmene søge at virke karakteropdragende, at indgive barnet idealer, at udvikle dets forståelse for og kærlighed til, hvad der er dansk.....

....Og derfor måtte forskellen mellem den tyske og den danske lærers færden mellem børnene være så vidt forskellig. Den tyske lærers undervisning var som en slags eksercits, hvor børnene satte og rejste sig på tælling, nærmede sig læreren med dyb respekt, som den menige soldat over for officeren, mens den danske lærer søger at frigøre barnet for dets generthed, søger at skabe et tillidsforhold og lade barnet opføre sig naturligt....."

Det er jo en næsten helt aktuel debat. Lærer Petersen prøver at se objektivt på de tyske lærere. Desuden var han en meget fremsynet mand og nok forud for sin tid. Kundskaberne og hjemmenes holdninger var de to ben undervisningen skulle stå på, og med barnet i centrum.

Det minder jo meget om de tanker, der ligger til grund for den pædagogiske tænkning i dag.

Det private initiativ

Skolesystemet i Sønderjylland var i 1919 gået mere eller mindre i opløsning.

I det tomrum, der opstod, var der plads til og også brug for det private initiativ. Nordfra kom flere danske lærere tilrejsende. Nogle kom af sig selv, andre blev af private mennesker hentet til Sønderjylland til lærerarbejdet, der ofte kom i gang på helt uformel måde, og mange steder blev der i løbet af efteråret 1919 drevet privatundervisning og oprettet små og større private skoler.

Den første danske skole i Sønderjylland åbnede 2. september 1919.

Det var

MELLEM- OG REALSKOLEN FOR SKÆRBÆK OG OMEGN

I dag kaldet Skærbæk Realskole.

Der blev også oprettet realskoler i andre sønderjyske byer. Der kom private realskoler i Christiansfeld og i Rødding. I Nordborg blev en tysk privatskole omdannet til en dansk privat realskole, og i Broager oprettedes en privat realskole med "alm. forberedelseseksamen." I Gram, Toftlund og Løjt Kirkeby oprettedes kommunale skoler, hvor undervisningen afsluttedes med præliminæreksamen, og i Haderslev oprettedes en kommunal Realskole. Et par år efter omdannedes skolen i Rødding til kommuneskole, og den private skole i Nordborg blev nedlagt og eleverne overflyttet til en ny kommunal mellem- og realskole. "Indre Mission" oprettede et præliminærkursus som kostskole i Løgumgårde, det blev senere udvidet med undervisning til studentereksamen, men lukkede i 1928, hvor bygningerne blev overtaget af åndssvageanstalten i Ribe. Sådan hed det dengang, uden at der var noget som helst nedsættende i det. Det var tværtimod pænt sprog. Tidligere havde det heddet Idiotanstalt. Sådan gør det tit med vores sprog.

Realskolen i Christiansfeld åbnede i 1944 en filial i Haderslev. Den nuværende Haderslev Realskole, der først var privatejet, men nu er blevet en selvejende institution. Realskolen i Christiansfeld er senere lukket.

Tilbage til Skærbæk

**Møde på Aablings Hotel
Tegning af aktier, indtegning af elever**

Hvis elever fra Vestslesvig skulle have en eksamen, var der kun den tyske stats-realskole i Tønder. Den svarede i eksamenskrav nærmest til den danske realskole. I Tønder var der også en Oberrealschule. Den svarede nærmest til det matematisk-naturvidenskabelige gymnasium i Danmark.

Efter krigens afslutning i november 1918 opstod ideen om at få oprettet en dansk eksamensskole. Nogle borgere i Skærbæk arrangerede i samarbejde med godset i Gram et møde om en realskole. Der blev indrykket en annonce i de danske aviser Heimdal og Flensborg Avis med ordlyden:

Møde om en Realskole for Skærbæk og omegn afholdes fredag, den 14. marts aften kl. 8 i Aablings hotel i Skærbæk. En skolemand holder foredrag.

Denne skolemand var skolebestyrer Egekvist fra Taastrup Realskole mellem København og Roskilde. Han havde også været i Gram og i Toftlund i samme ærinde. For ulejligheden fik han rejsen betalt [delt mellem Skærbæk, Gram og Toftlund] og desuden [til sig selv og en ledsager] 2 middagsmad, 2 øller, 2 aftensmad, 2 the, 2 logis [overnatning] med kaffe og desuden varme i stuen. Det sidste er opført særskilt på regningen fra Aabling. 2 Mark for varme i stuen. Det siger noget om knapheden på brændsel.

Efter mødet gik der lister rundt i Skærbæk og i de omliggende sogne til tegning af aktier [andele] og til indskrivning af elever. I løbet af godt 14 dage var der tegnet for ca. 28.000 kr. aktier og indmeldt ca. 80 børn. Der blev nu nedsat et foreløbigt udvalg, som skulle søge passende lokaler og lærerkræfter.

De danske myndigheder i København

I København arbejdede man naturligt også med planer om genrejsningen af Sønderjyllands skolevæsen, og interesserede lærere fra Danmark henvendte sig til myndighederne her for at få en kontakt til skoler i landsdelen. En af dem var lærer ved Skanderborg Realskole cand. phil. R. Jørgensen, der allerede i januar 1919 henvendte sig til Undervisningsinspektoratet (til skolebestyrer Olaf Lange og undervisningsinspektør

professor Foldberg) og fik at vide, at der påtænkte oprettet realskoler i Rødding, Gram og Skærbæk. (Undervisningsinspektørerne i København havde dengang titel af professorer).

Skoleforeningen i Sønderjylland

I påsken tog R. Jørgensen af sted for at tale med gårdejer H. Jepsen Christensen, der var formand for Skoleforeningen i Sønderjylland og kontakthand til de skolekredse, der savnede danske lærere. Han var imidlertid ikke hjemme, og Jørgensen tog videre mod Skærbæk. På rejsen mødte han en mand, og de kom i snak om hans ærinde. Denne mand vidste noget og bad ham tage ind til pastor Jørgensen ved frimenighedskirken i Skærbæk. Det gjorde han så, og det var så heldigt, at det udvalg, der arbejdede med skolen, var samlet denne dag, så han fik talt med de forskellige og først og fremmest med købmand H.F. Hansen, der gik stærkest ind for sagen.

De tyske myndigheder

De tyske myndigheder i Skærbæk kunne ikke være direkte imod oprettelsen af en dansk skole, for i fredsbetingelserne efter krigens afslutning stod der noget om modersmålsundervisning for sproglige mindretal. Det blev senere udtrykt i det nye tyske riges forfatning, der blev vedtaget den 11. august 1919. Her fastslås det, at "fremmedsproglige folke dele ikke må hindres i brugen af deres modersmål ved undervisning m.m."

Men der kunne jo så være andre hindringer at lægge i vejen. I nogle byer søgte skolerne de tyske skolemyndigheder (Konsistoriet i Kiel) om tilladelse til skoledrift, men svarene blev ved at trække ud, og flere steder startede man så bare undervisningen.

I Skærbæk søgte man slet ikke, så det var ikke der, vanskelighederne lå. Det var på bygningssiden. Med prisfastsættelser og bygningsregulativer. Udvalget havde set på flere bygninger og havde forskellige planer, der alle var stødt på vanskeligheder. Endelig havde man så besluttet sig for en bygning, der blev brugt til kunstvæveskole, men det blev også forpurret.

Skolebestyrer og lokaler

H.F. Hansen skriver til R. Jørgensen i Skanderborg den 1. maj:

"... Hr. cand. phil. R. Jørgensen
Skanderborg

Herr pastor Jørgensen har vel meddelt Dem, at der på det påtænkte møde forleden tirsdag aften ikke blev taget nogen endelig beslutning, det blev nærmest overladt til udvalget at foretage det videre fornødne.

Vi har nu i forgårs købt ejendommen, ikke den vi så på, der gik spekulation i denne plan, men derimod bygningen, hotellet, på den anden side vejen. Jeg ved ikke, om De husker den, men vi synes, den kan blive meget godt indrettet, der skal jo foretages en del forandringer og udbedringer, men det vil vi ikke begynde på, inden De kan komme herved og sige Deres mening, hvad og hvorledes. Hvis altså, som vi håber, Deres sind står til at komme til Skærbæk, vil det være rigtigt, om De indsender ansøgning gennem Hr. skolebestyrer Olaf Lange, København V, Thorvaldsens Vej 28, og at vi snart må hilse Dem velkommen som leder af vor skole til fælles gavn og glæde.

Jeg forbliver, med venlig hilsen fra hus til hus
Deres ærbødige
H.F. Hansen "

Ja, sådan skrev man dengang, når man skulle være høflig.

Ansøgningen om skolebestyrerstillingen skulle altså over København, og tre personer fra udvalget havde som privatpersoner købt et forfaldent hotel. Centralhotellet. Sælgeren var Gastvirt Peter Bernhard Fr. Jacobsen, og prisen var 44.000 Mark.

Hotellet havde under krigen været brugt som kvarter for tysk militær. I en sidebygning [hvor der nu er indrettet gymnastiksal og sløjdløkkale] var der en lade med to vognporte, tørverum og vaskehus. Desuden var der i den ene ende en lille svinestald og et hønsehus. Stalden og hønsehuset var lejet af kommunen til førstelærer Bonde fra kommuneskolen. En stald var en del af hans løn- og ansættelsesaftale, og i mangeltider, var en stald uundværlig, så den var i brug.

Med i købet var nogle byggegrunde på den anden side af Skolegade. Skolen har stadig et areal her, som vi har meget fornøjelse af til boldspil for de mindste.

Stiftelsen

Herefter kunne der så den 18. marts kl. 4 afholdes generalforsamling, hvor der blev vedtaget et stiftelsesdokument for realskolen. Men en væsentlig ting var også centralhotellets overdragelse til andelshaverne og fordelingen af den økonomiske risiko:

"..... H.F. Hansen, Søren Hansen og Nis Obling overlader det forhenværende Centralhotellet til de undertegnede uden fortjeneste.

De tre mænd indføres som ejere i grundbogen. Samtlige undertegnede hæfter i forhold til de tegnede andele solidarisk for ethvert evt. tab. ..."

Ombygning, løn og kredit

Centralhotellet var meget forfaldent og skulle bygges helt om. Og der skulle skaffes skolemøbler og undervisningsmaterialer, og der skulle sørges for brændsel til vinteren. Brændsel var en meget stor mangelvare i Nordslesvig. Og for at kunne købe brændsel i Danmark skulle der en særlig eksporttilladelse til fra Danmark (København) og en særlig importtilladelse fra Tyskland (Berlin).

Ombygningen af centralhotellet blev sat i værk, men den trak ud på grund af mangel på byggematerialer, og skolemøblerne blev bestilt. Alt hos lokale håndværkere, og det hele for lånte penge eller på kredit. Det var meget almindeligt, at folk ikke ville have betaling med det samme, for de tyske Mark var meget lidt værd, og der var en meget stor inflation. Der var kommuner, der selv udstedte pengesedler, og der var også private handlende, der trykkede deres egne pengesedler til byttepenge. Et rundt stempel på et stykke papir. Der blev så klippet ud og skrevet over med 50 eller 25 Pf. Det havde jo den klare fordel for købmanden eller bageren, at folk så kun kunne bruge byttepengene ved at købe varer i hans butik.

De tegnede aktier til realskolen skulle også først betales senere. To måneder efter genforeningen med kongeriget Danmark blev det bestemt. Man ville have hård valuta i kassen, og kronen var stærk dengang.

Gaver

Fra skolen skrev man også rundt til foreninger, til institutioner og til firmaer om at give bidrag til skolens oprettelse, og der kom mange flotte gaver. Bl.a. biblioteksbøger fra Gyldendals Boghandel og fra "Folkehjem" i Aabenraa, en stor samling af mineraler og sten fra Universitetets Geologiske Museum i København. (Denne samling var der dog ventetid på. Den kom tre år efter den 10. august 22). Kontante pengegaver kom flere steder fra i landet, og et dannebrogflag blev skænket af eleverne i Taastrup Realskole. Det blev hejst første gang den 10. februar 1920. På afstemningsdagen om Nordslesvigs tilhørsforhold til Danmark eller til Tyskland.

Efter samråd med Undervisningsinspektoratet i København ansatte udvalget for realskolen Rasmus Jørgensen og hustru Ottilia som bestyrerpar og yderligere en lærer og en lærerinde.

Mangel på lærere

Mangel på mad

Der var nogen vanskelighed med at skaffe lærere. Sønderjylland var jo stadig en del af Tyskland, og der var efter krigen stor mangel på alting, også på fødevarer. En af lærerne skriver:

"..... Hr. lærer R. Jørgensen.

Jeg vil hermed meddele Dem, at jeg tager imod pladsen ved Skærbæk Realskole fra 20. august. Dog kunne jeg ønske at høre lidt om forskellige ting. Hvor mange ugentlige timer skal jeg have? Kan man få kosten på skolen eller skolens nærhed? Kan man få tilstrækkelig og nærende føde dernede nu i øjeblikket? Er der nogen vanskelighed med rejsen derned, pas, told osv.

Hvis De vil være så elskværdig at give mig disse oplysninger og tillige meddele mig i hvilken del af Sønderjylland Skærbæk ligger og hvilken by, der er den nærmeste, vil jeg være Dem meget forbunden.

ærbødigst"

En anden lærer skriver:

"..... Min kone er ængstelig for noget at spise til Elisabeth [deres lille barn], når vi kommer, men De er måske så god, fru Jørgensen, at skaffe noget mælk, hvis det kan lade sig skaffe?"

Men bekymringerne kunne også gå på boligforholdene, der også kunne være for storslåede:

"..... Hr. lærer R. Jørgensen

Tak for brevet med de foreløbige og for mig nødvendige oplysninger. Jeg skal nok se at komme den 29. med det opgivne tog kl. c. 7. Mit tøj sender jeg nogle dage i forvejen som fragtgods eller ilgods.

Men een ting er jeg ikke særlig glad ved. Er det virkelig meningen, at jeg skal bo i et værelse på $8,2 \times 7,4 \times 3 = 182 \text{ m}^2$? Det er større end min faders skolestue, som kun er 175 m^2 . Et sådant værelse ønsker jeg virkelig ikke at bo i. Det er alt for uhyggeligt, men der vil vel også kunne blive et værelse af mere passende størrelse, håber jeg. I al fald vil jeg ikke bo i et så frygteligt stort værelse, hvilket jeg håber, De finder ganske i sin orden, og dette må jo så nok kunne ordnes inden min ankomst.

Jeg vil gerne bede Dem lade mig vide, hvordan det i virkeligheden forholder sig, og hvordan det bedst kan ordnes og helst omgående, så jeg er ganske klar over det, inden jeg rejser herfra. Jeg antager, der er sket en fejltagelse ved opgivelsen af målene, for det er jo højst mærkeligt at anvise et sådant værelse til en enlig ung pige.

ærbødigst"

Ingen løn foreløbig

Årslønnen blev fastsat som følger:

Hr. bestyrer Jørgensen; kr. 4000,- + fri bolig, lys + brændsel

Hr. lærer Johs. Bogh; kr. 2000,- + fri bolig, lys + brændsel

Fru Jørgensen; kr. 800,-

Frk. Ingeborg Nørskov; kr. 1600,- + fri bolig, lys + brændsel

Senere blev der ansat yderligere en lærer, hr. O. Jacobsen.

Til udbetalingen af lønnen til lærerne var der en særlig tilføjelse. I et bestyrelsesreferat fra den 21.09.19 hedder det:

".... Ligeledes havde hverken bestyrelsen eller lærerne noget at indvende imod under de foreliggende forhold foreløbig at vente med udbetaling af løn, som jo også i lighed med skolepengene er fastsat i kronemønt."

Altså foreløbig ingen løn, men hellere vente og få udbetalt i gode hårde danske kroner end i de inflationsfattige tyske Mark.

Rationering og genbrug

Der var stor varemangel, og næsten alt var rationeret. Der blev uddelt rationeringskort, så alle skulle have en mulighed for at kunne få del i de få varer, der var. Man kunne kun købe varer, hvis man samtidig afleverede et rationeringskort. Man sagde med galgenhumor, at det eneste, der ikke skulle rationeringskort til, var skosværte! Nogle tog med toget til Ribe en gang om ugen for at købe ind. Men det var heller ikke særligt spændende. Toget var ikke så hurtigt som i dag, og der var hverken varme eller lys i vognene. Og man blev tit passet op i toget af mystiske personer, der ville "slå plat" på et eller andet "godt tilbud".

Økonomisk sans var derfor en nødvendighed. Og genbrug.

Genbrug kendte man naturligvis også. Og dengang var det direkte genbrug. F.eks. kunne man bruge bagsiden af gamle breve til at skrive nye breve på. Nogle af de gamle breve, jeg har læst, er skrevet på bagsiden af andre breve. Nogle gange kunne man så også spare frimærker på den måde. Her er en forklaring i et af de gamle breve:

"..... Undskyld at jeg har benyttet [bagsiden af] brevet fra R. til korrespondancen, man da jeg helst ville at De skulle have det tilbage igen og alligevel ikke ville berige postvæsenet, har jeg tilladt mig at benytte det som sket."

Et andet eksempel på genbrug. Bestyrerparret skulle jo have møbler til lejligheden, og medlem af realskoleudvalget Christiane Lauritsen står for den side af sagen. I et brev 1-7-19 skriver hun bl.a.:

"..... Kære fru Jørgensen
....Jeg var i dag henne for at se på sofaen, betrækket er opslidt, fjedrene noget forslidte, træet lidt ormstukket. Prisen er 200 Mark. Hvis fru en ønsker den, så send pengene og svaret med det samme, mens kursen er lavest."

Sofaen blev købt.

Ellen Johnsen, der er et af bestyrerparret Jørgensens 5 børn, husker den endnu. Og den holdt godt. "Det var den sofa, vi sad på hele vores barndom", har hun fortalt mig.

Kundskaber, samarbejde, opdragelse

Den pædagogiske holdning på den kommende realskole var klargjort, nedskrevet og mangfoldiggjort i en tryksag:

"..... Skolen vil straks antage elever i alderen 6 - 12 år. Disse fordeles i 4 klasser, nemlig to underklasser samt 1. og 2. mellemskoleklasse.

Eleverne fra 2. mellemskoleklasse vil kunne tage mellemskoleeksamen [svarer til 9. klasse] om tre og realeksamen [svarer til 10. klasse] om fire år. - Også ældre elever kan optages, men kan ikke føres op til de nævnte eksaminer før om henholdsvis tre og fire år.

.....
Mellemskoleeksamen giver ingen rettigheder udover det, at bestået mellemskoleeksamen er en nødvendig betingelse for at kunne blive optaget på et gymnasium (latinskole); men den giver gode skolekundskaber, og er ikke sværere at tage, end at ethvert normalt begavet barn kan tage den.

Realeksamen giver adgang til etaterne: Post - Telegraf - og Jernbanevæsenet, - til Den Polytekniske Læreranstalts forberedelseskursus, - til Tandlægeskolen, - til Farmaceutisk Lærestanstalt, samt til optagelse på Landbohøjskolen.

Til de tre sidste retninger kræves dog et tillægskursus i latin.

Skolen vil blive ledet i en god og kristelig ånd, og det er vort håb, at det ved fælles arbejde mellem skole og hjem må lykkes at gennemføre børnenes undervisning og opdragelse til et i alle måder godt resultat."

Eksamensskole

Der var nogle forældre, der ikke var helt trygge ved det her med en eksamensskole. Men de blev beroliget. Det var ikke større krav, end et normalt begavet barn kunne klare, og det behøvede ikke at betyde en terpeskole.

I 1919 var skolepengene:

1. underklasse	10 kr. om måneden.
2. underklasse	11 kr. om måneden.
1. mellemskoleklasse	12 kr. om måneden.
2. mellemskoleklasse	13 kr. om måneden.
3. mellemskoleklasse	14 kr. om måneden.
4. mellemskoleklasse	15 kr. om måneden.
Realklassen	16 kr. om måneden.

Foruden skolepenge betaler hver elev 9 kr. om året i brændselspenge.

Desuden skulle eleverne selv købe deres skolebøger.

Der blev givet søskenderabat for elever fra samme hjem, og desuden blev der givet en del fripladser (Det første år 9 hele og 7 halve fripladser).

Skolens åbning. Børnene møder i skolen

Endelig den 2. september kl. 10 i skolens nye fysiklokale kunne pastor Jørgensen så åbne Mellem- og Realskolen for Skærbæk og omegn som den første danske skole i landsdelen. Skolen åbnede med 83 elever. De sidste blev først indskrevet på selve dagen. For de fleste forældre var det væsentligt, at det var en dansk skole.

Det med eksamensskolen var noget, man egentlig ikke havde tænkt så meget over, og noget man måske var lidt bange for. Var det nu nødvendigt, og kunne børnene klare det?

Andre forældre meldte børnene ind netop fordi, det var en eksamensskole. Således blev der også indmeldt enkelte børn af forældre, der var tysksindede.

En elev fra 1919 fortæller

Om selve dagen og om den første almindelige skoledag skriver John Johnsen nogle år senere i skolens årsskrift.

".....Vi var mødt op - en stor flok børn - den 2. september 1919. Vi var festklædte og forventningsfulde. De fleste af os havde forældrene med. Bygningerne var endnu ikke færdige. Ude på legepladsen lå store stabler af tømmer. Et vildnis af frugttræer og brændenælder bredte sig endnu over størstedelen af pladsen. Men inde i fysiksalen var der pyntet med flag og grønt. Her indviedes skolen. Her samledes vi, unge og gamle mellem hverandre - lærere - forældre og børn.

Jeg var meget spændt på, hvem der var skolens "rektor". Jeg havde udset mig en, som sad nede i baggrunden af salen. Han havde et mægtigt langt skæg. Det var min forestilling om en skolelærer. Jeg blev derfor meget forbavset, da hr. Jørgensen trådte op på katederet, og det af hans tale fremgik, at det var ham, der skulle lede skolen.....

..... Den næste dag begyndte skolen for alvor. Alting var så nyt, både borde og bænke, kammerater og lærere, bøger og fag, sprog og tone. Vi havde været vant til at sidde ved lange borde, ca. 8 mand ved hvert. Her blev vi anbragt to og to.

Kammeraterne var måske nok af samme slags som dem, vi havde forladt; men de var i alt fald nye. Lærerne var ikke blot nye, men af en helt anden type end dem, vi var vant til. Der var jo i den prøjsiske skole et gabende svælg mellem lærer og elev, en militærisk disciplin holdt gemytterne i ave. Mange af os har derfor stået skeptisk overfor vore nye læreres forsøg på at vinde vor tillid....."

Skolevejen med toget

John Johnsen var fra egnen omkring Løgumkloster, men for at kunne gå i skole på Skærbæk Realskole, fik han lov til at bo hos sin ældste søster, der var gift og boede lidt uden for Bredebro. Om rejsen til og fra skole med toget skriver han, idet det skal bemærkes, som han selv skriver et andet sted, at "det så ud som om alle de dårligste lokomotiver og vogne fra hele Tyskland var sendt op til

Sønderjylland. Alle læderremmene ved vinduerne var skåret af, så de ikke kunne åbnes. Da det blev rigtigt koldt og mørkt, var der hverken varme eller lys i toget":

"..... Toget afgik fra Bredebro 5.15 (ja, tro nu ikke, at den gamle pioner overdriver), og det gik langsomt. Ved en stump stearinlys, vi selv bragte med, læste vi lektier, for en del af året er det mørkt mellem 5 og 6. Kl. 6 var vi i Skærbæk, hvor vi ligeledes savnede det velsignede elektriske lys. Der var to timer, til skolen begyndte. Hvad vi egentlig lavede i de to timer, har jeg tit spekuleret over. Det foresvæver mig noget om en divan, vi hvilede på.

Lige før skoletid drak en hel flok af os te oppe hos hr. og fru Jørgensen, der var som bekendt altid plads, skønt de selv var en stor familie. Een fordel var der ved denne tidlige udrykning. Når man kom for sent til toget i Bredebro eller Døstrup, kunne man mageligt nå at gå til Skærbæk.

Om eftermiddagen var forholdene ikke bedre. Toget sydpå gik kl. 6. så sig ikke, at vi gamle ikke har måttet lide for videnskaben. Dog kunne vi lettere få tiden til at gå. Enten legede vi, eller også læste vi lektier, jeg husker ikke rigtigt hvilket.

En dag kom hele flokken for sent til seks-toget. Da var der stor nød i landet, for det var sidste tog, der overhovedet gik! Nå, vi blev naturligvis indkvarteret; men mange af de små led af en frygtelig hjemve....."

Seks-toget var et mægtigt langt godstog, hvor den bageste vogn var en 3. klasses passagervogn. Toget kørte umådeligt langsomt. Når det en dag var særlig galt, så demonstrerede nogle af eleverne, ved at stå af og gå! Andre gange skiftedes de til at stå af og løbe efter toget og så springe på igen i farten.

Nogle gange var der en 4. klasses vogn med. I den var der kun et stort rum med bænke langs siderne. Folk havde tit kasser med levende høns og grise med i denne vogn, så det var næsten en fest at køre med toget disse dage.

Toget var i Bredebro kl. 7 om aftenen, så sådan en skoledag havde med rejse varet 14 timer!

De tyske myndigheder omkring skolens åbning

Bøde eller frihedsstraf

De tyske myndigheder så til fra sidelinien, men den 10. september aflagde man skolen et besøg og konstaterede, at der var foregået ulovligheder. Den 11. september kom der en hilsen fra amtsforstander Eriksen (han havde nærmest funktion som en slags politimester).

Det var en straffeerklæring. Straffelistsens nr. 82 i året 1919:

".... De har som formand for realskoleforeningen i Skærbæk Realskole ladet foretage bygningsmæssige forandringer. Overtrædelsen er bevist ved, at myndighederne har fastslået det.

Til grund lægges § 52 stk.2 i byggeforordningen. At erlægge til amtskassen en pengestraf på 20 Mark, i modsat fald 2 dages frihedsstraf"

Jeg ved ikke, hvad § 52 stk. 2 siger, men man havde øjensynlig ikke søgt om tilladelse til at bygge hotellet om til skolebrug.

Så kunne man jo heller ikke få afslag.

Bøden blev betalt den 24. september, og så var den sag ude af verden.

Og skolen var jo allerede i gang.

Anholdelse i skoletiden

Jacob Jacobsen, der også var elev fra skolens start den 2. september 1919, husker, at lærer O. Jacobsen blev anholdt af tyske gendarmere midt i en skoletime. De trængte ind i klassen, og under stor dramatik tog de læreren med sig til afhøring.

Han havde medvirket i en slags revy på scenen i "Landbohjemmet". De havde opført et nummer, hvor nogle symbolske grænsepæle blev flyttet. Det var ulovlig politisk virksomhed, og en anholdelse var påkrævet.

Troen på teknikken

Som nævnt var tiderne svære, men optimismen var stor. Det var ikke kun forventningen om genforeningen med Danmark, der gav stemningen. Det var også en tid, hvor den tekniske udvikling begyndte at tage fart. Der var en tiltrækning ved det tekniske, og der var en udbredt tro på, at tekniske opfindelser ville forbedre livet for alle mennesker. Fænomener som forurening havde man slet

ikke øje for. En skorsten, hvor sort røg væltede op under himlen, var tegn på aktivitet, fremdrift og velstand. Sort røg op ad skorstenen var godt!

Skolens fag

Det er også på den baggrund, man skal se realskolens fag og timetal i 1919 og de ting, som en realeksamen kunne bruges til: det er de tekniske og de naturvidenskabelige uddannelser, der bliver nævnt. Der er en udbredt tro på, at det er disse fag, der skal bære verden videre frem i krisetider. Sådan var det dengang, og sådan er det også i dag.

Foruden naturligvis dansk og historie bliver fagene matematik, fysik, naturhistorie [biologi], og geografi med geologi derfor vigtige i realskolen.

Man valgte også den nyeste teknik indenfor undervisningsmidler. Der var fra begyndelsen indkøbt en stor fysik- og naturhistoriesamling til skolen, hvad man var berettiget stolt af.

Der blev også indkøbt et moderne apparat til fremvisning af lysbilleder. Det var en stor metalkasse med et køletårn ovenpå og med glaslinser foran. Lyskilden var en kulbuelampe. Den giver et meget kraftigt lys, men den afgiver også en frygtelig masse varme. Lysbillederne var sort-hvide glasplader. Man meldte sig ind i "Lysbilledforeningen" ved cand. teol. H. Andersen, København, og så fik man efter tur og abonnement tilsendt lysbilleder til låns og til brug i undervisningen.

I 1919 var det nyeste indenfor naturvidenskaben opdagelsen og udforskningen af de radioaktive stoffer. Et af de store navne kunne ses på et af lysbillederne. Det var Marie Curie, en kvindelig forsker, der fik Nobelprisen i fysik i 1903 og i kemi i 1911.

De musiske fag og idræt

Skærbæk Realskoles linie og traditioner bliver lagt

Gymnastik var også et vigtigt fag. Og den frivillige gymnastikundervisning og folkedans blev vigtige dele af skolens liv, da lærerinderne frk. Helga Rübner Petersen og frk. Emma Lindegaard blev ansat ved skolen i 1920. Og musik-undervisningen og de dramatiske udfoldelser - skolekomedierne - blev centrale med lærer E. Grønlunds ansættelse 1921. Disse tre lærere blev sammen med

bestyrerparret Jørgensen den centrale lærerstab i en menneskealder. Jørgensens var på skolen i 31 år. Lærer Grønlund i 38 år. Helga Rübner Petersen i 44 år og Emma Lindegaard i 45 år.

Økonomisk sværere tider

På trods af større tilgang af elever i årene efter skolens start, blev det økonomisk sværere. Den danske krone var som nævnt en stærk valuta, men den var for stærk, og mange spekulerede i kronkursen for at tjene lette penge. Det gjorde, at den steg endnu mere. Det gik ud over landbrugserhvervet, der jo eksporterede meget. Landmændene fik færre kroner for deres varer, og hele samfundet blev fattigere. Således også Skærbæk Realskole. Løsningen var, som det har været hver gang, der var økonomisk krise: Besparelser. Og her måtte lærerne så også holde for.

Nedgang i lønnen

Et par år efter var den gal igen. Lærerne og pedellen måtte igen gå ned i løn. Pedellen (Lise Petersen) på den måde, at hun fremover skulle til at betale husleje for sin tjenestebolig. Til gengæld skulle hun så ikke længere stå for at fyre i skolens kulfyr. Skolebestyreren skulle i denne omgang gå ned i løn ved, at han selv skulle betale vedligeholdelsen af sin lejlighed, og ved at det var ham, der skulle overtage bestillingen med kulfyret.

Omkring 1929, da skolen er 10 år gammel, var det ved at gå helt galt. Der er økonomisk krise i hele verden, og det rammer også Skærbæk. Skolen er lukningstruet. Men mange af aktionærerne træder til og forærer deres aktier til skolen. Der kommer 10.000 kr. ind på den måde. Der kommer en stor pengegave på 5.000 kr. fra "Landbohjemmet", og endelig en anonym gave på yderligere 5.000 kr. Det redder skolen, og den kan fortsætte. Den anonyme giver var såmænd ingen andre end skolebestyrer Jørgensen selv.

Elevforeningen

I forbindelse med skolens 10-års-fødselsdag afholdtes en gigantisk basar, der strakte sig over 3 dage og med et væld af aktiviteter. På førstedagen af basaren stiftedes Skærbæk Realskoles Elevforening. Den var egentlig stiftet

den 10. februar ved et møde på Melby Kro, men det formelle kom så i orden den 1. september.

Det var en forening af gamle elever, og den var igennem mange, mange år meget aktiv, og den var med til at styrke sammenholdet omkring skolen, bl.a. ved deltagelse i skolens årsskrift, og ikke mindst ved afholdelse af en årlig fest, der, så vidt jeg kan se af referaterne, godt kunne være ret munter. Desværre blev elevforeningen nedlagt, og det sidste årsskrift udkom i 1981-82

Sæt dig et mål, og find en vej

Skolens kendetegn var fra starten, at man ikke tog noget for givet. Der skulle hele tiden kæmpes for sagen for at holde skolen i gang.

I mange år var Skærbæk Realskole den eneste eksamensskole på egnen. Det gav jo næsten pr. automatik elever, når bare undervisningen levede op til eksamenskravene, og det var der ingen problemer med. Men man havde jo også en hovedskole med elever fra 1. til 5. klasse, og denne afdeling af skolen var jo så et alternativ til kommuneskolerne.

I årene efter 2. Verdenskrig i slutningen af 40'erne kom skolen under pres fra kommuneskolen og lærerne her. Resultatet blev, at man på realskolen nedlagde hele underskolen begyndende i 1950 og afviklet med en klasse pr. år. I nogle år (indtil 1957) havde man dog en forberedelsesklasse før mellemskolen, men også den var en torn i øjet på lærerne på kommuneskolen. Realskolen tog jo de dygtigste af eleverne ind i forberedelsesklassen og senere i mellemskolen. Man gav igen efter for presset og fungerede så i mange år kun som overbygningsskole. Men det var måske lidt af en sovepude. Tingene var for givne. Realskolen var jo den eneste eksamensskole på egnen.

Situationen med en skole uden underskole var også uholdbar i længden. En ny skolelov blev vedtaget, og den nedlagde mellemskolen fra skoleåret 1959-60, og da loven også pålagde kommunen at sørge for eksamensmuligheder for alle kommunens børn, og da Skærbæk kommune åbnede egen overbygning med realafdeling, var der nogle, der satte spørgsmålstegn ved Skærbæk Realskoles berettigelse. Men det var folk uden for realskolen. Inden for murene og i de kredse, der stod

skolen nær, var den gamle ånd stadig intakt. Skolen fortsatte, men stadig kun som overbygningsskole.

5 år senere var der igen spørgsmål udefra om skolens eksistens som selvejende institution. Resultatet blev, at realskolen nu tog skridtet fuldt ud og igen startede med at optage elever i 1. klasse og opefter. I skoleåret 1966/67 blev der indskrevet 8 elever i 1. klasse og 8. elever i 3. klasse.

Skolens kendetegn, at man ikke tager noget for givet, men at man selv må gøre en indsats for at opnå noget, er et godt udtryk for den holdning, der skabte skolen i 1919, og som stadig råder på Skærbæk Realskole.

Vi er en udviklingsorienteret skole og har altid forsøgt at være rimeligt med foran:

Sæt dig et mål, og find en vej til at nå det.